

FERID MUHIĆ

ŠTIT OD ZLATA

Riječi, pjesme, knjige, i nisu drugo nego kamenje pretočeno u glas ili u znak, što su ga po nama rasijali oni sa kojima se nikada više nećemo sresti.

Tako nam sve ostaje zauvijek i ništa se ne može izgubiti. Kada odlaze: cvjetovi, ptice, ljudi. . . šta god bilo, i kada god to bilo, sve i svi prelaze u predmete, u zvuke, u kamen, a predmeti, zvuci, kamen, postepeno pretaču svoje postojanje u sjaj i ljepotu. Na kraju se utkaju u kamen koji ćemo mi nekome, nekada, negdje ostaviti, kada se iz svog rata ne uzmognemo vratiti.

Polazeći u rat, svaki Kelt je po jedan veliki kamen stavljao na gomilu; na povratku, po jedan kamen je, sa iste gromadne hrpe, skidao i uklanjao. Broj preostalih, neuklonjenih stijena, bio je jednak broju onih koji se, iz rata, nisu vratili! Tako je ta gomila neprestano rasla i vremenom postajala mogila.

U svakom od nas, dani što se ne vraćaju, ljudi koji su nas zauvijek napustili, cvijetovi koje više nećemo ubrati ni pomirisati. . . sve što je otišlo za vijeki vjekov, sve čega smo se dotakli, i što smo upoznali, ostavilo je u nama po jedan kamen, zrno šljunka ili pregršt pijeska, koje više ne možemo ukloniti - jer, šta god neko negdje spusti pa ostavi, niko drugi više nikad neće moći skloniti. Riječi, pjesme, knjige, i nisu drugo nego kamenje pretočeno u glas ili znak, što su ih po nama rasijali oni sa kojima se nikada više nećemo sresti.

Tako nam sve ostaje zauvijek i ništa se ne može izgubiti. Kada odlaze, cvjetovi, ptice, ljudi. . . šta god bilo i kada god to bilo, sve i svi prelaze u predmete, u zvuke, u kamen, a predmeti, zvuci, kamen, postepeno pretaču svoje postojanje u sjaj i ljepotu. Na kraju se utkaju u kamen koji ćemo mi nekome, nekada, negdje ostaviti, kada se iz svog rata ne uzmognemo vratiti.

Neprestano, danju i noću, kamen je budan i na zadatku. Djela. Sada, nada mnom, kamen sklapa luk drevne konstantin-opoljske kapije. Nije bio nepromišljen Meister Eckhart kada je ukazao najveće poštovanje nevidljivom radu kojim nam kamenje čini veliku uslugu. I dok upoređujem crvenu vizantijsku ciglu što je upamtila i sačuvala sjaj sunca od prije šest stotina ljeta, sa crvenim granitom kojim su ozidane oble kule, kadrim da se prisjeti sunca kakvo je grijalo prije više stotina miliona godina, samo sam u jednoj stvari spreman da dopunim iskaz velikog mističara: kamen radi uistinu neprestano, pa čak i onda kada ne služi nama! Tajanstven je njegov rad, nepoznati su razlozi zbog kojih je svijetu dodijeljeno da nosi kamen, a svakom kamenu određeno mjesto u svijetu.

Veliki krečnjački stub sa Ovčineca, i mrki bazalt sa Taula, Golem Kamen sred Ljubotenske Livade, Rasangul sa Defova, kao i svaki megalit u zemlju ukopan nebu usmjeren – potvrđuju to jednako jasno kao i veličanstveni mlazevi stijena šiknuti iz tamnih htonskih dubina, do samih oblaka, u području Meteora! Iz zidina svih kula, u svakom kamenu ugrađenom u neko zdanje, očuvane, slute se kaplje mlijeka, što su ga kao kлокot u membranu sluha, zidari ugradili da tu

zauvijek ostane; kroz membranu navire taj žubor, zajedno sa opsjenarski vješto pretočenim snoviđenjem nadošlih ružičastih dojki one najmlađe i najljepše snahe, koju je odvajkada, svako ko je ikad išta kamenom izgradio, da bi mu zdanje opstalo, morao žrtvovati. Jer zidanje i jeste to: da se nešto obzida, zatvori, zagradi, da se očuva i sakrije nešto što se samo kamenu smije povjeriti na čuvanje. Najtvrdje su zato, oduvijek, bile one kule u koje bi neimari uzidali ono što im je bilo najmilije. I piramide bi odavno pale da u njih nisu uzidani faraoni, bogovima sunca i vjetra i zemlje najmiliji među smrtnicima. Piramide i jesu oni isti keltski kamenovi po koje se faraoni više nikada neće vratiti.

Ali stijenama koje su ljudi obradili da bi njima služile, oduzeta je mogućnost da rade samo svoj posao. Mi smo čak i kamen naučili da nam služi, ali, nema sumnje, kakav god bio, postoji i posao čiji smisao zna samo kamen, posao s kojeg ne diže glavu ni trena, ni na sunčevom pripeku, ni u gromovitoj noći, ni ukopan na dnu bistrog brzaka, ni dok cvjeta kukurijek, ni onda kada, sred paprati, kraj vrbe, oko njega igraju vilenjaci, dok posvuda miriše raskovnik.

. . . A kada je Zapadna Kapija nekadašnjeg Konstantinopolja ostala za mnom, da se sklapa nad drugim sudbinama i ljudima, uputih se u Topkapi Muzej. Tu sam, prolazeći pokraj desetina eksponata, kao u blagoj anesteziji, bez ikakve namjere ali i bez dvoumljenja, otišao pravo tamo gdje je, u staklenoj vitrini, stajao - Štit od Zlata! Sve što je bilo između Zapadne kamene kapije i Štita, to se izgubilo. Jesam li stigao ovim ili onim putem, da li sam nekog sreo, s nekim nešto progovorio, ili me samo šutanje pratilo - ne znam. Samo se očuvao utisak prozračne modrine i nedohvatno svijetlog svoda, iza koga je sve što se moglo vidjeti, bilo jasno i pouzdano kao ulomak Euklidovog sna.

Taj je Štit nekada bio, kažu, poklonjen samom Poslaniku Muhammedu a.s. Podario mu ga je jedan konvertirani pustinjaški šejk iz Jemena, onaj isti što je izgradio kulu od dvanaest spratova, a svod posljednje, one najviše sobe, načinio od prozirnog alabastera; tu je, netremice, ležeći nauznak, danju gledao ptice kako prelijeću i ostajao tako nepomičan i zanesen sve dok ih ne bi ugledao kako se, noću, pretvaraju u trepet zvijezda. I niko nije smio da bude ne samo u istoj sobi, nego ni u istoj kuli, dok god je on tako zabludio u snoviđenja, drugovao sapticama, odvojen od neba samo alabasterskim svodom. . .

Kada je bio iskovan, Štit od Zlata je težio punih šesnaest kilograma. Sada ima još jedva četiri. I zaista, tijelo Štita je već skoro prozirno, kao latica ruže u kasnu jesen. Ipak, na njemu nema ničeg svelog; sjaj mu je jasan, a bljesak uzdržano dubok, kao da ne zavisi od količine preostalog zlata i čak, kao da od njega i ne dopire. On jeste list, ali list koji je zauvijek očuvao miris latica persijske ruže, opale u vrijeme nekog davnog majskog sutona. Suton i jeste vrijeme kada se obzorje osipa laticama stišane bjeline i blagim rumenilom tamnog mirisa persijskih ruža.

. . . Ne, nisu Vandali sastrugali zlato sa Štita. Kao relikvija najveće vrijednosti, on je čuvan brižljivije od samog života. Štit od Zlata bio je uvijek pod stražom, kao žar ognja od čijeg je održavanja zavisio sav život sadašnje generacije i sudbina

budućih naraštaja. Do njega su stizali vjernici koji su preduzimali duga i neizvjesna putovanja, samo da bi Štit vidjeli i takli ga svojim usnama. . .

. . . Poslije dugih vijekova neprestanih poljubaca i blagih dodira, Štit od Zlata je naprosto počeo da iščezava, sve dok se nije sveo na sadašnja četiri kilograma. Sada je zatvoren u staklenu vitrinu, obezbjeđenu alarmnim sistemom. Može se još vidjeti, ali više nije dostupan ni milovanjima, ni usnama. . . !

. . . I opet se rasuo prozračni sjaj modrine. Otvorio se svod od alabastera, zaigrale su sjenke mladog bukovog lišća nad žuborom. Nauznak, netremice zagledan u ptice i zvijezde, Šeik je možda usnio, a možda tek slutio da će tri četvrtine njegovog Štita od Zlata, njegovog poklona Poslaniku Muhamedu a.s., jednom biti sažeženo u ništa, vjekovima lahkih dodira i mehkih poljubaca.

Šta bi se desilo da Štit od Zlata nije uklonjen? Da su poljupci i milovanja potrajali? Dok bi se Štit topio - na tri, na dva, na jedan kilogram? Na pola kilograma, na stotinu grama! Kako bi se užurbano, strastveno gurali redovi, strijepeći hoće li stići do makar neke čestice Štita od Zlata!? Kako bi gledali u one preostale gramove, u one posljednje dijeliće posljednjeg grama, u ono još jedva vidljivo zrnce sjaja, zgusnuto utočište sjećanja na duge vijekove Štita i beskrajne milenijume koje je upamtilo zlato prije nego je iskovano u Štit! Koliko bi se potresao, šta bi osjetio posljednji hodočasnik gledajući za poslednji put Štit, tren prije posljednjeg poljupca, treptaj prije prelaska u Ništa!

Da li bi onaj šeik iz dalekog Jemena, smogao snage dopustiti da njegov poklon iščezne pod poljupcima?

. . . Kasnije, kada bi preostalo još samo sjećanje na Štit od Zlata, možda bi ono mjesto na kome je stoljećima počivao, postalo novo središte za obnovljeni zanos hodočasnika!? Možda se onaj sjaj, koji se nekada tu tako dugo nastanio, više nikada ne bi ni izgubio!? Umnožavan opisima onih koji su ga nekada vidjeli, i, još više, strastvenom imaginacijom onih što ga nisu vidjeli, možda bi, na mjestu na kome je boravio, zauvijek ostala da lebdi neka ozarenost, kao stišan žar pod paperjem pepela i vijekova. . . !?

Ispružen nauznak, netremice zagledan u beskraj kroz svoj alabasterski filter, jemenski šeik je, možda i čak znao, a ne samo snatrio o onome što će se dogoditi sa njegovim darom - Štitom od Zlata. Možda je upravo to htio - da se Štitu dogodi ono što se čovjeku ne može desiti, a što je jedino vrijedno da mu se desi: da proživi cijeli život, ne štedeći zlato svog tijela i svojih misli, svojih osjećaja i doživljaja, ne čuvajući ni dijelić onog što je u nama najbolje, što je i tako, propasti nedostupno! Ništa ne sakriti od osmjeha, od želje, ništa od sebe, ne lišiti poljubaca i milovanja. Uistinu se nepovratno gubi samo ono što nije potrošeno - ono što je pošteđeno; tako, sasušeni ili presovani cvjetovi! Oni su, od cjelokupnog bilja, od svojih redova, otrgnuti i, umjesto da budu sačuvani, zauvijek izgubljeni. Iz njih nikad, nikad više neće nešto niknuti. Njihovo prisustvo u ikebani, ili herbarijumu, samo je oblik dokaza da su zauvijek istrgnuti iz velikog lanca postojanja, dokaz njihovog odsustva iz bilo kakve realnosti! Oni nisu! A sačuva se

samo ono što se utroši jednom, zauvijek i bez ostatka. Tako se očuva, i kroz nas prenese ono najbolje u nama: dobrotu, strast, poljupci. Um i znanje.

Nadarenost.

(Suha, šuštava koža, osuta staračkim pečatima, žuta kao smilje; u nju potrpane spore, lomne kosti. Oči zamučene, pod čeonim lukom; iza njega, stišane u potmulom užasu, ćelije iznurenog mozga. Salvador Dali koji još slika! Posljednje kapi guste i slatke ljepote mučno se cijede iz nekih dubina svijesti i slutnje bliskoga, neumitnog odmora. Tamne i teške, kao kapi sušenog meda, padaju smokve kroz oktobarsku prozračnost).

Onaj koji je na dobroti, snazi, na darovitosti i ljubavi štedio, ko ih je naumio sačuvati tako što ih nije trošio, samo je gomilao svoj gubitak. Sve ono dobro i lijepo što je mogao pokloniti, a nije; sve čega se lišio svjesno, doprinosi veličini tog gubitka. A pošto nema čovjeka koji nije nešto uštedio, koji, dakle, nije sebi nešto uskratilo, nadajući se da će tako sačuvati dio sebe i svojih znanja, moći, osjećaja - to onda nema ni čovjeka koji nije nešto izgubio. I nema onoga koji nešto neće izgubiti. Svako se, ponekad, zatvori u svoju staklenu vitrinu i uključi alarmne uređaje, e da bi se od drugih spasio da ga ne razgrabe. Ali ako se i ne može izbjeći, takvo se izolovanje, takva pogrešna štednja, može skratiti i prorijediti. Dovoljno je da se čovjek sjeti Štita od Zlata pa da uvidi kako je otkidanje od usta, ostavljanje "na stranu", "za crne dane" - od svoje dobrote, svoje osjećajnosti, od svoje darovitosti i snage - (onako kako se ostavlja u banku, u ćup, u ćemer, u čarape, u dušek, pod jastuk. . .) - da je to uvijek najveća greška koju čovjek može počinuti. Jer ne samo da na tako ostavljeno zlato našeg bića nema kamata; nego, što je mnogo gore i nepopravljivije, nikada se više ništa od ostavljenog ne može podići, ni ponovo uzeti! Ni ono mjesto, gdje je to nekada bilo ostavljeno, nikada više se može pronaći, a sve i kada bi moglo, tamo se ništa ne bi našlo. To je zlato iščezlo, ali bez poljubaca. U ništa. Neupotrebljena, dobrotu ili ljubav, bačena je u raspuklinu bez dna. Nije svaki čovjek na gubitku. Onaj koji o gubitku ne brine, već vedro daruje, taj ne gubi, nego dobija. Na gubitku je samo onaj koji bi da izbjegne gubitak! Ono što daš, samo to je tvoje.

Ko neće kad može, kad htjedne - neće moći.

. . . Biti odnijet na poljupcima, razdati se kroz milovanja! Iščezavati, čiliti, sloj po sloj, utoliko sjajnije ukoliko je podloga, ukoliko je temelj sjaja tanji! Ako bi i bilo tačno da je "svaki čovjek uvijek na gubitku", opet bi se kroz sudbinu Štita od Zlata, kad bi je čovjek samo mogao do kraja proživiti, mogao dostići makar minimum dobitka u onom krajnjem, jedino važnom bilansu, koji mjeri jesmo li više dali drugima, nego što smo im uskratili, nego što smo, gonjeni sebičnošću, za sebe zadržali!

Ni čara, ni zijana; ni bin duga, ni bin gotovine; i baš zato što je takav život sav razdan, kao naš kurban! - za radost i ljepotu, za ljubav i vedrinu, - zar nije i sav sačuvan!? Zar bi moglo imati većeg dobitka od takvog gubitka sebe sama!?

I ako i nije moguć takav život, nije li samo uviđanje da ga je moguće zamisliti, u neku ruku odgonetka!? Da nije uklonjen iza neprobojnog stakla, Štit od Zlata

sigurno bi nam i pokazao šta znači - život bez gubitka. Ili, još tačnije, šta znači - očuvanost kroz gubitak; potpuna očuvanost, kroz potpun gubitak.

Pratiti kako se smanjuje supstancija, kako se gubi tijelo, dok odmiče vrijeme, i kako neprestano raste, kako nadolazi sjaj; Koliko je manje bilo ono što su oni, više je bilo čistog sjaja! Mnogi ljudi iskusili su tu tajnu Štita od Zlata. Dok su im presušivali sokovi i tanjila im se snaga, dok su bivali manji, dok je manje od njih preostajalo, oko njih se, sve ugodniji i jasniji, širio blagi sjaj. Drugi su zarana iščezavali bez ostatka, i bez ikakvog sjaja.

(Kao mađarski kralj Sigismund, koji je predvodio bitku kod Mohača 1526., protiv Sulejmana Veličanstvenog. Rođen prerano - sa sedam mjeseci - krunisan prerano - sa deset godina - oženjen prerano, sa petnaest, i prerano poginuo, ostavivši sebe u zlatnom oklopu, pritisnutog licem u mulj mohačke ravnice natopljene dugim kišama, nikome nije ništa stigao od sebe dati i tako, - i zato! - izgubio priliku za ono najbolje).

Neki su otišli ne dozrijevši do pomisli o davanju; nisu stigli da utroše, ni usne na poljupce; ni dlanove na milovanja, ni dobre želje za sreću onih koje vole. A suze se i tako ne mogu utrošiti. čovjek ih ima više nego što život ima razloga za njih.

Svaki pojedini čovjek mogao bi oplakati čitav svijet. Ipak, i za onima koji svoje suze nisu štedili, prolivajući ih za drugog, ostajao je silan, jarki bljesak, koji je dokazivao da je razmjena bila pravična: postojanje, za sjećanje! Koliko su svog zlata odnijeli, toliko su suza ostavili kao mjeru svoje nježnosti, i toliko je naraslo vrijednost onoga što nisu uskratili.

. . . Oni kojima je dato da opstanu duže, mogu najbolje naučiti lekciju Štita od Zlata; prepustiti sebe onima koji nas hoće i vole, znači očuvati i opravdati značaj ptica i jaglika, jagoda i vukova, zvijezda i ljudi. Više od toga ne može se ni naučiti.

..

Jer, koliko bi suma doživljaja, ekstaza, drhtave radosti i zanosne posvećenosti bila manja, koliko mnogo bi ljudi izgubili na količini realizovane osjećajnosti, da je Štit od Zlata odmah, s početka, bio uklonjen i stavljen van domašaja vrelih usana i drhtavih dlanova!? Koliko poljubaca, koliko radosti, skrušenosti i zanosa hiljada ljudi čini pravu mjeru za iščeznuće jednog jedinog grama zlata!? Koja bi to bila mjera za ljubav i strast? Recimo, ako bi prosječan poljubac bio dovoljan za brisanje jednog miligrama zlata, kakav bi poljubac mogao stopiti čitav gram?

(Kao što je Helena Trojanska svojom ljepotom pomjerila hiljadu brodova, pa je poslije nje ustanovljena mjera za vrhunsku ljepotu - jedan "mili-Helen" - ljepota dovoljna da pokrene jedan brod! Ko to može? I opet: ko to ne može, ako je na brodu posada koja je zaljubljena, ili, čak, samo jedan jedini zaljubljeni mornar!?)

. . . Zato i jeste jedini pravi gubitak kada neki čovjek ode mlad: to je s njim otišao jedan Štit od Zlata, još težak i jedar, to su otišle bezbrojne čestice što su, kroz radost, kroz dodire sa svijetom, mogle preći u sjaj. A kada ode neko u dubokoj starosti, spečen, umanjen, neko ko je, na kraju krajeva, koliko god živio, štedro bio na dohvatu svim usnama što su žudjele da ga ljube, uvijek nas obuzme neka

smirena, skoro vedra zamišljenost; to smo baš vidjeli posljednji poljubac kojim se rastočilo, posljednje što je preostalo od lijepog i slavnog Štita od Zlata. . .

I očaj, a ne samo ljubav, i grčevit stisak, a ne samo meka opna usana, često su uspijevali da stope metal, mermer, granit. U koncentracionim logorima, u kazamatima čitavog svijeta, gdje god su zatvorenici žudni slobode mogli dohvatiti rešetke - desilo se isto. Stanjene, zaobljene željezne šipke bivale bi potpunije prekinute dlanovima kroz koje struji svijest o slobodi, nego bilo kakvom turpijom. Ne bi ostalo ni metalne piljevine, ni iskrivljenih, raščerečenih, ali očuvanih, i dalje stvarnih šipki! Gvozdene prečage naprosto bi iščilile u prazninu, negirajući onu čuvenu "formulu rešetke na nebu".

I stepenice kojima hiljade ljudi neprekidno prolaze, moraju se povremeno obnoviti, jer se izlizaju, stanje, počnu ugibati iako se mermer ne može ugnuti. Šta bi se desilo da ih ostave do kraja? Srušile bi se? Ljudi koji bi se zatekli, popadali bi? A ko je to probao? Ko se osmjelio da ih ostavi do kraja? Možda ljudi nemaju smjelosti da to okušaju prosto zato što slute šta bi se uistinu desilo: stepenice bi iščezle i ljudi bi se penjali bez njih, gore, u visine, potvrđujući onu sholastičku istinu shvaćenu u svetom nadahnuću, da čovjek i jeste biće koje se uzdiže, koje visinama stremi!

Kakav bi to bio prizor i kakav šok za sve koji hoće da čovjeka ostave dolje, pritisnutog? Za sve koji bi da budu nesavladiva smetnja ljudskog uspinjanja, tjerajući ljude da kleče, umjesto da ih ohrabre da se uzdginu, da polete!? Jer, dok god postoje, stepenice garantuju apsolutnu važnost, neophodnost onoga ko ih je odobrio, onoga koje predvidio ko će se, kada, koliko visoko, i kojim stepenicama uspinjati! Ali, kada bi samo jedne jedine mermerne stepenice bile ostavljene do kraja, do iščeznuća i anihilacije, smjesta bi iščezle sve stepenice, i svako, ko ushtjedne, mogao bi se popeti u koje god hoće visine! Čitav sistem vidljivog i otud dozvoljenog i zabranjenog penjanja i spuštanja, iščezao bi i propao! Jer da bi se uzvisio, čovjeku nisu potrebne stepenice. Do onog vrha u sebi, ne stiže se basamacima.

I kada bi tamničari ostavili samo jedne jedine rešetke na jednom jedinom prozoru, na stalnom dohvatut utamničanih sužnjeva, u jednom trenutku vidjeli bi kako se od stiska njihovih dlanova debele željezne rešetke tanje i ispredaju u paučinu, kako nestaju i čile, kako prelaze iz bića u ne-biće, iz nečega u ništa, iz prepreke - u slobodu!

Ko bi, poslije takvog čuda još smogao snage da više ikada nekoga zatvori!? Ko bi zaboravio prizor trenutka u kom je, u ćeliju samoće istrgnutu iz cjeline, nahrupio veliki val slobode? Ko bi se osmjelio da izgradi makar jedan jedini zatvor, ćeliju, samicu, za makar jednog jedinog čovjeka!?

I ako je Štit od Zlata priča o tome kako se trošenjem svojih vrijednosti uspostavlja i utemeljuje vrijednost života, rešetke su priča o tome kako žudnja za vrijednostima ukida svoju suprotnost čak i ako je ova iskovana u kaljeno gvožđe i ugrađena u debele zidove moćnog zatvora.

Kamenje obavlja posao, neprestano. Dopušta pljusku poljubaca i vjetru milovanja da ga rastoči, sve dok ga, na kraju ne raspe, do zadnje truni praha. Odlazi u ništa, ne ostavljajući od sebe - ništa. I tako se ugrađuje u ono zdanje svijeta jedino dostojno da bude ljudski dom; zdanje koje još niko ne može vidjeti, ali bez kog sva ostala zdanja nisu vrijedna ni jednog jedinog pogleda.

U svakom od nas, dani što se ne vraćaju, ljudi koji su nas zauvijek napustili, cvjetovi koje više nećemo ubrati ni pomirisati sve što je otišlo za vjeki vjekov, sve je ostavilo u nama kamen, zrno šljunka ili pregrst pijeska, koje više ne možemo ukloniti. Svakim pravim korakom uklonimo po jednu vidljivu stepenicu i izgradimo jednu nevidljivu, koja više ne može propasti ni srušiti se; svakim lijepim doživljajem (Ovdje smo - zbog ljepote!) skinemo po jedan beskrajno tanak premaz zlata sa svoga Štita od Zlata i pretočimo ga u neugasiv sjaj kojem je zlato nepotrebno; svakim vrelin stiskom na rešetke kojima smo utamničili svoju dušu, uklonimo po jedan sloj željeza sa rešetki razapetih preko našeg neba i zamjenjujemo ga onim dijelićem alabastera kroz koji se vidi kako hitro prelijeću divlji golubovi.